

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування
Навчально-науковий економіки та менеджменту
Кафедра економіки підприємства

06-01-202

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійного вивчення
навчальної дисципліни
«Управління витратами»

студентами напряму підготовки 6.030504 "Економіка
підприємства"

Рекомендовано науково-
методичною комісією
напряму підготовки:
6.030504 "Економіка
підприємства"

Протокол № 7 від 16.13.2017

Рівне – 2017

Методичні вказівки до самостійного вивчення навчальної дисципліни «Управління витратами» студентами студентів напряму підготовки: 6.030504 "Економіка підприємства" / О.А.Стахів. – Рівне: НУВГП, 2017. –36 с.

Упорядник: Стахів О.А., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства.

Відповідальний за випуск : Кушнір Н.Б., к.е.н, професор, завідувач кафедри економіки підприємства

ЗМІСТ

1.Опис навчальної дисципліни	3
2.Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3.Зміст навчальної дисципліни	5
4. Завдання для самостійної роботи	36
4.1. Тематика рефератів	36
4.2.Розрахункова робота	38
5.Методи контролю	44
6. Рекомендована література	46
Додаток А	48

© Стахів О.А., 2017

© НУВГП, 2017

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4,0	Галузь знань: 0305 "Економіка та підприємництво"	нормативна	
Модулів – 1	напрямок підготовки: 6.030504 "Економіка підприємства"	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		3-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: не передбачено		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		5-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,8 самостійної роботи студента – 5,2		рівень вищої освіти 1	Лекції
	22 год.		2 год
	Практичні		
	20 год.		8 год
	Лабораторні		
	–		-
	Самостійна робота		
	78 год.		110
Вид контролю: іспит			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни Метою викладання навчальної дисципліни є формування системи знань у сфері управління витратами згідно з існуючим законодавством в умовах розвитку ринкової економіки. При вивченні дисципліни особлива увага приділяється методам і напрямкам зниження витрат, що сприяє підвищенню результатів фінансової діяльності підприємства.

Основними завданнями вивчення дисципліни "Управління витратами" є набуття компетентностей на основі засвоєння основних теоретичних положень та придбання необхідних практичних навичок, формування у студентів знань щодо основ організації та функціонування управління витратами підприємства у ринкових умовах господарювання, певний рівень економічного мислення, що дасть їм змогу орієнтуватися в конкретних економічних ситуаціях ринку, приймати економічно обґрунтовані господарські рішення.

У результаті вивчення дисципліни "Управління витратами" студент повинен:

знати:

- Загальну характеристику витрат;
- Систему управління витратами;
- Формування витрат за місцями і центрами

відповідальності;

- Методичні основи обчислення собівартості окремих

виробів;

- Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів;
- Аналіз системи «витрати—випуск—прибуток» як

інструмент обґрунтування виробничо-маркетингових рішень;

- Оптимізацію операційної системи підприємства за

критерієм витрат.

вміти:

- Виявляти фактори, що зумовлюють рівень витрат;
- Оцінювати систему управління витратами;
- Виявляти витрати за місцями і центрами відповідальності;
- Розраховувати собівартість окремих виробів;
- Здійснювати контроль витрат;
- Аналізувати систему «витрати—випуск—прибуток»;
- Оптимізувати операційну систему підприємства.

мати компетентності:

- розв'язання економічних ситуацій;
- аналізу процесу формування витрат підприємства;
- прийняття господарських рішень в системі управління витратами;
- розробляти методичні підходи до системного управління витратами на підприємствах ;
- прийняття рішень та надання пропозицій щодо зниження витрат та рівня підвищення ефективності діяльності підприємства.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Об'єктна характеристика системи управління витратами

Тема 1. Економічна сутність, значення і завдання управління витратами

Предмет, метод і зміст дисципліни. Суть та актуальність управління витратами.

Роль і значення управління витратами в умовах ринкової економіки. Причини відсутності вітчизняної системи управління витратами. Місце управління витратами в системі менеджменту підприємств і організацій. Функції управління витратами. Принципи і завдання управління витратами.

Місця виникнення витрат. Переваги управління витратами за центрами відповідальності.

Запитання для самоперевірки знань

1. Що розуміють під поняттям «управління витратами»?
2. У чому полягає мета управління витратами?
3. У чому полягає суть управління витратами?
4. Назвіть суб'єкти та об'єкти управління витратами.
5. Чим зумовлена актуальність управління витратами?
6. Назвіть основні причини, які зумовлюють необхідність посилення уваги до управління витратами в сучасних умовах господарювання.
7. Назвіть функції управління витратами.
8. Яка мета та завдання управління витратами?
9. Які Вам відомі принципи управління витратами?
10. Охарактеризуйте функціональний та організаційний аспекти системи управління витратами. Який з них є первинним?

11. Які методи дослідження використовуються для вивчення предмету?

Тести для самоконтролю знань:

1. Управління витратами – це:

- а) система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для зовнішніх користувачів в процесі управління підприємством;
- б) процес виявлення, вимірювання, збирання, нагромадження, аналізу, підготовки та передачі облікової інформації, яка використовується управлінським персоналом всередині підприємства при прийнятті управлінських рішень; в) облік для всіх зацікавлених;
- г) це динамічний процес, який включає в себе управлінські дії, мета яких полягає у досягненні високого економічного результату діяльності підприємства.

2. Суб'єктами управління витратами виступають:

- а) керівники і спеціалісти підприємства і виробничих підрозділів;
- б) податкові органи;
- в) фінансові та кредитні установи;
- г) постачальники та підрядники.

3. Об'єктами управління витратами є:

- а) трудові, матеріальні та фінансові ресурси на розробку, виробництво, реалізацію, експлуатацію (використання) і утилізацію продукції (робіт, послуг).
- б) розрахунки з покупцями і замовниками;
- в) податкова звітність;
- г) ринки збуту продукції (робіт, послуг).

4. Головною метою управління витратами є:

- а) побудова внутрішнього економічного процесу обліку і контролю витрат по підприємству в цілому та в розрізі його підрозділів задля виявлення реального фінансового результату роботи підприємства;
- б) складання звітності для потреб зовнішніх користувачів;
- в) надання інформації про нарахування та сплату податків податковим органам;
- г) інформування зовнішніх користувачів про фінансовий стан підприємства.

5. Основними задачами управління витратами на підприємстві є:

- а) оцінювання ефективності виробництва;
- б) планування перспективи розвитку підприємства;
- в) розрахунок витрат за виробничими підрозділами підприємства;
- г) всі відповіді вірні.

6. Функції управління витратами такі:

- а) планування, організація;
- б) аналіз, мотивація, прийняття рішень;
- в) контроль та регулювання витрат;
- г) всі відповіді вірні.

7. Управління витратами вивчає свій предмет за допомогою таких методів:

- а) метод спостереження;
- б) порівняння;
- в) аналіз, синтез;
- г) всі відповіді вірні.

8. Функціональний аспект управління витратами включає блоки:

- а) прогнозування та планування;
- б) мотивації та організації;
- в) обліку та аналізу;
- г) організації;
- д) правильними є відповіді а), в).

9. Управлінський аспект формування витрат пов'язаний із забезпеченням:

- а) потреб податкових органів;
- б) потреб самого підприємства;
- в) потреб акціонерів;
- г) правильними є відповіді б), в);
- д) правильними є відповіді а), в).

10. Системи управління витратами на підприємстві розрізняють за такими ознаками:

- а) виробничим профілем підприємства;
- б) наявністю чи відсутністю нормативних витрат;
- в) масштабом виробництва;
- г) повнотою охоплення витрат за калькулювання;
- д) правильними є відповіді б), г).

11. Об'єктом управління витратами є:

- а) функції обліку і аналізу витрат;
- б) функції прогнозування і планування витрат;
- в) господарська діяльність підприємства з погляду здійснення витрат;
- г) функції мотивації та організації;
- д) правильними є відповіді а), б).

12. Місце виникнення витрат це:

- а) структурні одиниці, які характеризуються просторовою або функціональною виокремленістю, в яких здійснюється первісне споживання виробничих ресурсів;
- б) первинна аналітична одиниця, в розрізі якої можливе планування, облік і контроль витрат;
- в) сегмент діяльності підприємства, в якому встановлено персональну відповідальність керівника за показники діяльності;
- г) різновид центрів відповідальності, в яких дохід є грошовим виразом проданої продукції, витрати - грошовим виразом використаних ресурсів, а прибуток- різницею між доходом та витратами.

13. Центр відповідальності це:

- а). сегмент діяльності підприємства, в якому виникають витрати;
- б). первинна аналітична одиниця, в розрізі якої можливе планування, облік і контроль витрат;
- в). сегмент діяльності підприємства, в якому встановлено персональну відповідальність керівника за показники діяльності;
- г) всі відповіді вірні

14. Функціональні центри відповідальності — це:

- а) декілька місць витрат, очолювані однією особою;
- б) місце витрат, яке контролюється функціональним управлінцем згідно з його повноваженнями;
- в) це місце витрат, яке контролюється управлінською особою лише у визначений проміжок часу, під час здійснення операції;
- г) немає правильної відповіді.

15. Виділення центрів відповідальності є для підприємств:

- а) обов'язковим у всіх випадках;
- б) обов'язковим у випадках, передбачених нормативними документами;

в) необов'язковим.

г) обов'язковим для певних видів діяльності.

Тема 2. Характеристика витрат, їх класифікація та структура

Поняття «витрати». Витрати як процес формування і використання ресурсів. Різновиди витрат. Витрати у натуральному і грошовому вимірі. Грошові видатки і витрати, що формують вартість продукції. Витрати і собівартість продукції. Класифікація витрат і її практичне значення. Різноманітність витрат і їх групування за певними ознаками. Сумарні витрати підприємства і витрати на одиницю продукції. Середні та граничні (маржинальні) витрати. Прямі та непрямі витрати. Змінні та постійні витрати, їх різновиди, методи розмежування їх. Регульовані та нерегульовані витрати для певного рівня управління. Явні та неявні (альтернативні) витрати. Практичне застосування класифікації витрат в управлінні їх динамікою і прийнятті господарських рішень. Структура витрат і фактори, що її визначають. Різні напрями визначення структури витрат та їх практичне значення. Видова (елементна) структура витрат, її особливості в різних галузях економіки. Вплив співвідношення прямих і непрямих витрат на точність калькулювання. Структура витрат залежно від їх реакції на масштаби ділової активності, використання її для обґрунтування підприємницьких рішень. Зміна структури витрат під впливом технічних, організаційних, економічних факторів. Моделі поведінки витрат. Методи визначення функції витрат.

Запитання для самоперевірки знань

1. Охарактеризуйте принцип класифікації витрат та основні цілі її застосування.
2. Наведіть класифікацію витрат для оцінки запасів та визначення фінансових результатів.
3. Охарактеризуйте витрати для прийняття управлінських рішень.
4. Наведіть класифікацію витрат для контролю за виконанням.
5. Охарактеризуйте класифікацію витрат, для цілей оподаткування та складання фінансової звітності
6. Наведіть приклади змінних витрат і відобразіть їхню поведінку графічно.
7. Наведіть приклади постійних витрат.
8. Що таке релевантний діапазон? Наведіть приклад.

9. Що таке напівзмінні витрати? Наведіть приклади й відобразіть графічно їхню поведінку.
10. У чому полягає вплив менеджера на величину витрат? Наведіть приклад дискреційних витрат.
11. Охарактеризуйте моделі поведінки витрат та методи визначення функції витрат.

Тести для самоконтролю знань:

1. Які з перелічених витрат використовують для оцінки запасів і визначення фінансових результатів:

- а) релевантні і не релевантні;
- б) контрольовані і неконтрольовані;
- в) витрати на продукцію і витрати періоду;
- г) постійні та змінні.

2. Які з перелічених витрат використовуються при підготовці управлінських рішень:

- а) релевантні і не релевантні;
- б) контрольовані і неконтрольовані;
- в) основні і накладні;
- г) вичерпані та невичерпані.

3. Для цілей управління витрати класифікують:

- а) за економічним змістом;
- б) місцем виникнення;
- в) відношенням до обсягів виробництва;
- г) принципом: «для різних цілей – різні витрати».

4. Постійними називають витрати які:

- а) пов'язані з постійним асортиментом продукції;
- б) зростають зі зростаннями обсягів діяльності;
- в) не змінюються в межах релевантного діапазону обсягу діяльності;
- г) повторюються у кожному звітному періоді.

5. Змінними є витрати, які змінюються при зміні:

- а) технології виробництва;
- б) обсягу діяльності;
- в) організаційної структури підприємства;

г) структури управління.

б. Релевантний діапазон (область релевантності) – це інтервал обсягу діяльності, в межах якого:

- а) загальна сума постійних витрат не змінюється;
- б) сума постійних витрат з розрахунку на одиницю продукції не змінюється;
- в) сума змінних витрат з розрахунку на одиницю продукції не змінюється;
- г) загальна сума виробничих витрат не змінюється.

7. Витрати на продукцію - це:

- а) повна виробнича собівартість продукції;
- б) повна комерційна собівартість продукції;
- в) змінні витрати;
- г) прямі витрати.

8. Витрати періоду – це:

- а) прямі виробничі витрати;
- б) загально виробничі витрати;
- в) адміністративні та загальногосподарські витрати;
- г) усе з переліченого.

9. При перетині межі релевантності загальна сума постійних витрат:

- а) збільшується;
- б) зменшується;
- в) не змінюється;
- г) змінюється залежно від обсягу діяльності.

10. При збільшенні обсягу діяльності постійні витрати в розрахунку на одиницю продукції:

- а) збільшується;
- б) зменшується;
- в) не змінюється;
- г) змінюється залежно від обсягу діяльності.

11. При перетині межі релевантності змінні витрати з розрахунку на одиницю продукції:

- а) збільшується;
- б) зменшується;
- в) не змінюється;
- г) змінюється залежно від обсягу діяльності.

12. При збільшенні обсягу діяльності загальна сума змінних витрат:

- а) збільшується;
- б) зменшується;
- в) не змінюється;
- г) змінюється залежно від обсягу діяльності.

13. Основні витрати це:

- а) витрати, безпосередньо пов'язані з технологічним процесом виготовлення продукції;
- б) витрати, що не можуть бути віднесені до певного об'єкту економічно можливим шляхом;
- в) витрати, величина та склад яких залежить від технології виготовлення продукції;
- г) витрати, величина та склад яких не залежить від технологічної структури підприємства)

14. Технологічний аналіз передбачає:

- а) визначення функції витрат припускаючи, що змінні витрати - це різниця між загальними витратами при найвищому та найнижчому рівнях діяльності;
- б) графічний підхід визначення функції витрат, при якому аналітик візуально проводить пряму лінію, беручи до уваги всі точки витрат;
- в) системний аналіз функцій діяльності задля визначення технологічного взаємозв'язку між витратами ресурсів та результатом діяльності;
- г) розподіл витрат на змінні та постійні відносно відповідного чинника на підставі даних з рахунків бухгалтерського обліку.

15. Функція витрат це:

- а) математичний опис взаємозв'язку витрат та їх фактора;
- б) діяльність, яка впливає на витрати;
- в) характер реагування витрат на зміни в діяльності підприємства;
- г) сума постійних та змінних витрат.

Тема 3. . Калькулювання, як основа управління виробничими витратами

Поняття калькулювання, його роль і значення в системі управління. Принципи і завдання калькулювання. Види калькуляцій і їх використання в управлінні витратами. Проектно-кошторисні, планові, нормативні, фактичні калькуляції, їх призначення і зв'язок. Етапи розвитку і сучасний стан калькулювання. Об'єкти калькулювання, їх характеристика і зв'язок з виробничим обліком та об'єктами обліку затрат. Калькуляційні одиниці, їх види і використання. Залежність методів калькулювання від особливостей виробництва продукції. Специфіка калькулювання в одно-, багато продуктовому виробництві, у виробництві з комплексною переробкою сировини. Обчислення собівартості одиниці продукції в однопроводковому, одно- і багатостадійному виробництві. Калькулювання у багатопроводковому виробництві. Методика калькулювання собівартості

Заняття для самоперевірки знань

1. Дайте визначення понять «собівартість продукції» та «калькуляція собівартості продукції».
2. Охарактеризуйте види собівартості продукції.
3. Наведіть склад собівартості виробленої та реалізованої продукції.
4. Що таке «об'єкт обліку витрат», «об'єкт калькуляції», калькуляційна одиниця?
5. Дайте характеристику типовим статтям калькуляції.
6. Охарактеризуйте основні види калькуляцій.
7. Дайте характеристику основним методам калькулювання собівартості продукції.
8. Назвіть і охарактеризуйте методи визначення вартості супутньої продукції.

Тести для самоконтролю знань:

1.Калькуляція це:

- а). розрахунок у грошовому вимірнику результату будь якого господарського процесу;
- б). розрахунок в натуральному вимірі результату будь якого господарського процесу;

- в). розрахунок матеріалоемності продукції.
- г). немає правильної відповіді

2. Калькуляція призначена для:

- а). визначення справедливої та конкурентоздатної ціни продукції і прогнозування та управління витратами;
- б). для управління витратами;
- в). визначення загальних витрат підприємства
- г). немає правильної відповіді

3. Калькуляційна одиниця :

- а). відображає кількісну одиницю продукції певної якості та певної споживчої вартості;
- б). одиницю продукції певної якості;
- в). одиницю продукції певної вартості.
- г). немає правильної відповіді

4. Кошторисна калькуляція:

- а). для обґрунтування витрат по індивідуальних замовленнях та встановлення їх ціни;
- б). фактичні витрати в розрізі статей витрат на виготовлення продукції;
- в). витрати по нормах витрат.
- г). немає правильної відповіді

5. Залежно від вихідних даних та методики розрахунку калькуляції поділяють:

- а) на планові і звітні;
- б) місячні і квартальні;
- в) повні і неповні;
- г) цехові та технологічні.

6. За періодом діяльності, витрати якого включені до собівартості, калькуляції поділяють:

- а) на планові і звітні;
- б) місячні і квартальні;
- в) повні і неповні;
- г) цехові та адміністративні.

7. За складом елементів витрат, що включені до собівартості, калькуляції поділяють:

- а) на планові і звітні;
- б) місячні і квартальні;
- в) повні і неповні;
- г) цехові та технологічні.

8. Як називають калькуляцію, яку складають після звітного періоду:

- а) планова;
- б) нормативна;
- в) очікувана (провізорна);
- г) фактична.

9. Як називають калькуляцію, яку складають до закінчення звітного періоду на підставі фактичних даних про витрати і вихід продукції за минулий час з початку періоду та очікуваних даних про витрати і вихід продукції до кінця звітного періоду:

- а) планова;
- б) нормативна;
- в) очікувана (провізорна);
- г) фактична.

10. Як називають калькуляцію, яку складають до початку звітного періоду:

- а) планова;
- б) нормативна;
- в) очікувана (провізорна);
- г) фактична.

11. Вид продукції, стадія виробництва, замовлення, програма, для яких організовують відокремлений облік витрат, — це:

- а) об'єкт обліку витрат;
- б) об'єкт калькуляції;
- в) калькуляційна одиниця;
- г) немає правильної відповіді.

12. Вид продукції(робіт, послуг), замовлення, програма, собівартість, яких визначають, — це:

- а) об'єкт обліку витрат;

- б) об'єкт калькуляції;
- в) калькуляційна одиниця;
- г) немає правильної відповіді.

13. Одиниця вимірювання окремих видів продукції, собівартість яких визначається,— це:

- а) об'єкт обліку витрат;
- б) об'єкт калькуляції;
- в) калькуляційна одиниця;
- г) немає правильної відповіді.

14. Оцінка попутної продукції здійснюється:

- а) за ціною можливого використання або реалізації;
- б) за вмістом корисних речовин;
- в) пропорційно вартості за цінами реалізації;
- г) за встановленими коефіцієнтами.

15. Основними рисами напівфабрикатного варіанта попередільного методу є:

- а). визначення фактичної собівартості кінцевого продукту без калькулювання собівартості напівфабрикатів;
- б). визначення фактичної собівартості кінцевого продукту з попереднім калькулюванням собівартості напівфабрикатів;
- в). наявність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів;
- г). відсутність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів.

Тема 4. Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів

Диференціація витрат на прямі та непрямі калькуляційні статті щодо кожної калькуляційної одиниці. Статті прямих витрат і методика обчислення їх. Проблеми розподілу непрямих (загальних) витрат між різними виробами. Бази розподілу непрямих витрат й умови застосування їх.

Проблема розподілу витрат допоміжних і обслуговуючих підрозділів між підрозділами основного виробництва. Методи розподілу витрат: методи прямого, повторного розподілу, метод системи рівнянь. Особливості та сфера застосування окремих методів розподілу витрат допоміжних і обслуговуючих підрозділів. Розподіл загальновиробничих витрат. Методи розподілу

адміністративних витрат і витрат на збут у разі калькулювання за повними витратами. Калькулювання у комплексних (сумісних) виробництвах. Порядок розроблення калькуляцій. Проблема розподілу загальних витрат між спільно виготовленими продуктами. Методи такого розподілу і його суб'єктивний характер. Розподіл загальних витрат на основі єдиного натурального показника обсягу виробництва. Недоліки та обмеженість застосування цього методу. Метод розподілу витрат за допомогою індивідуальних коефіцієнтів розподілу загальних витрат. Прогнозування собівартості продукції на етапах її розроблення та освоєння виробництва.

Запитання для самоперевірки знань

1. Які витрати належать до непрямих і підлягають розподілу?
2. Що може бути використано як база розподілу непрямих витрат? Наведіть методи розподілу витрат на утримання допоміжних виробництв.
3. Поясніть сутність методу прямого розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів між основними підрозділами. Які переваги цього методу?
4. Що є спільного та відмінного в методах взаємних послуг і системи рівнянь щодо розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів?
5. Як розподіляють матеріальні витрати ?
6. Як розподіляють витрати на експлуатацію машин і обладнання?
7. Як розподіляють загальновиробничі витрати згідно з П(С)БО 16 «Витрати»?

Тести для самоконтролю знань:

1. Витрати обслуговуючих підрозділів безпосередньо відносяться на витрати виробничих підрозділів без врахування взаємних послуг обслуговуючих підрозділів:

- а). метод прямого розподілу;
- б). метод послідовного розподілу;
- в). метод взаємних послуг.
- г). метод коефіцієнтів

2. Який метод розподілу витрат допоміжних виробництв передбачає використання системи алгебраїчних рівнянь:

- а). прямого розподілу;
- б). послідовного розподілу;
- в). одночасного розподілу;
- г). врахування взаємних послуг

3. *Цехові витрати по збиральному цеху розподіляються між видами продукції пропорційно:*

- а). кількості продукції;
- б). часу роботи машин і обладнання;
- в). трудовими витратами.
- г). немає правильної відповіді

4. *Цехові витрати механічного цеху розподіляються між видами продукції пропорційно:*

- а). основній зарплаті робітників;
- б). кількості продукції;
- в). часу роботи машин і обладнання
- г). немає правильної відповіді

5. *Розподіл загальновиробничих витрат пропорційно основній заробітній платі виробничих робітників за умов різного рівня механізації робіт призводить до:*

- а). зниження собівартості трудомістких виробів;
- б). завищення собівартості трудомістких виробів;
- в). точного розподілу зазначених витрат;
- г). завищення собівартості машиномістких виробів;
- д). зниження собівартості машиномістких виробів.

6. *Яка база розподілу непрямих витрат використовується в умовах переважно ручних робіт:*

- а). прямі витрати праці;
- б). відпрацьовані машино години;
- в). прямі витрати сировини та матеріалів;
- г). усі основні витрати

7. *Витрати кожного обслуговуючого підрозділу розподіляються послідовно відносно до виробничих підрозділів та до їх обслуговуючих підрозділів:*

- а). метод прямого розподілу;
- б). метод послідовного розподілу;

- в). метод взаємних послуг.
- г). немає правильної відповіді

8. Основним об'єктом калькулювання на виробничому підприємстві є:

- а) внутрішні транспортні послуги;
- б) ремонтні роботи;
- в) продукція, що виготовляється для продажу на ринку;
- г) інструмент власного виробництва.

9. Непрямі витрати розподіляються таким чином:

- а). розподіляються витрати між основними виробничими та обслуговуючими підрозділами, витрати обслуговуючих підрозділів розподіляють між виробничими підрозділами;
- б). розподіляються тільки витрати виробничих підрозділів;
- в). тільки розподіляють витрати обслуговуючих підрозділів.
- г). немає правильної відповіді

10. Виробнича обіартість продукції включає усі витрати:

- а) одного виробничого підрозділу на виробництво продукції;
- б) підприємства на виробництво продукції;
- в) підприємства на виробництво продукції плюс витрати на їх продаж;
- г) усі відповіді неправильні.

11. Найбільш обґрунтованим методом обчислення витрат на утримання та експлуатацію машин і устаткування на одиницю продукції у багатопродуктовому виробництві є їх розподіл пропорційно:

- а) основній зарплаті виробничих робітників;
- б) прямим витратам;
- в) кошторисним ставкам витрат на одну машино-годину;
- г) трудомісткості продукції;
- д) прямим матеріальним витратам.

12. У разі визначення собівартості одиниці продукції в однопродуктовому виробництві загальновиробничі витрати обчислюються:

- а) пропорційно основній зарплаті виробничих робітників;
- б) за кошторисними ставками на одну машино-годину;

- в) пропорційно прямим матеріальним витратам;
- г) шляхом ділення їх кошторису на кількість виробів;
- д) пропорційно трудомісткості продукції.

13. У період освоєння виробництва нових складних виробів їх собівартість:

- а) знижується рівномірно (лінійно) в міру зростання кількості виробів від початку їх освоєння;
- б) знижується на ту саму відносну величину за подвоєння кількості виробів від початку їх освоєння;
- в) рівномірно підвищується;
- г) залишається незмінною;
- д) не має певної закономірності динаміки.

14. В однопродуктовому виробництві з коротким виробничим циклом собівартість одиниці продукції визначається:

- а) діленням усіх витрат за певний період на обсяг виробництва продукції за цей же період;
- б) безпосереднім обчисленням прямих витрат і розподілом за певною базою непрямих витрат;
- в) розподілом усіх витрат пропорційно кількості машино-годин;
- г) розподілом усіх витрат пропорційно основній заробітній платі виробничих робітників;
- д) розподілом усіх витрат пропорційно цінам продажу продуктів.

15. У комплексному виробництві внаслідок виконання одного технологічного процесу одержують два кінцевих продукти: один – рідина, другий – газ. Спільні витрати на виготовлення цих продуктів можна розподілити між ними пропорційно:

- а) обсягу продукції в натуральному вимірі;
- б) обсягу продукції в цінах продажу;
- в) обсягу продукції в норма-годинах;
- г) зарплаті основних робітників;
- д) матеріальним витратам.

Змістовий модуль 2. Функціонально-методичні аспекти управління витратами

Тема 5. Аналіз системи «витрати—випуск— прибуток» як інструмент управління витратами

Сутність і передумови аналізу системи «витрати—випуск—прибуток» (CVP).

Зв'язок витрат, обсягу виробництва (операційної діяльності) та прибутку. Економічне значення моделювання та аналізу цього співвідношення. Спрощена модель лінійних співвідношень за CVP-аналізу та графічна інтерпретація її. Показники, що обчислюються та аналізуються за CVP-аналізу. Розподіл витрат на змінні та постійні. Роль маржинального прибутку в аналізі та прийнятті рішень. Аналіз рівноваги та безпеки операційної діяльності. Вплив постійних витрат на прибутковість діяльності підприємства.

Рівноважний (беззбитковий) обсяг операційної діяльності (виробництва). Визначення беззбиткового обсягу операційної діяльності у натуральному і грошовому вимірі. Беззбитковість і безпека діяльності підприємства та його підрозділів. Обчислення рівня економічної безпеки підприємства. Залежність прибутку від операційної активності та структури витрат. Значення управління прибутком і факторами його формування.

Визначення рівня операційної активності (обсягу виробництва), що забезпечує цільовий прибуток. Залежність прибутку від операційної активності. Операційний ліверидж (важіль), визначення його та застосування в оперативному аналізі. Управління змінними витратами

Запитання для самоперевірки знань

1. У чому полягає сутність CVP-аналізу?
2. Які існують передумови для використання CVP-аналізу?
3. Назвіть показники, що обчислюються та аналізуються в процесі CVP-аналізу.
4. У чому полягає сутність маржинального доходу та як він обчислюється?
5. Поясніть економічну сутність і роль коефіцієнта маржинального доходу.

6. Дайте графічну інтерпретацію лінійної динаміки витрат і виторгу та визначте точку беззбитковості графічним методом.
7. Як аналітично розрахувати беззбитковий обсяг продукції операційної діяльності?
8. Виведіть формулу для обчислення беззбиткового обсягу продукції у натуральному вимірі.
9. Поясніть сутність безпеки операційної діяльності та методик обчислення її рівня.
10. Як визначається обсяг діяльності, що забезпечує цільовий прибуток підприємства?
11. Що являє собою операційний леверидж (важіль) та як він обчислюється?
12. Поясніть, чому операційна залежність (леверидж) визначається відношенням маржинального та операційного прибутку.
13. Як структура витрат впливає на величину операційного левериджу?
14. У чому полягають сутність, переваги і недоліки калькулювання за неповними витратами?

Тести для самоконтролю знань:

1. *Точка беззбитковості - це обсяг діяльності, при якому:*
  - а). витрати дорівнюють прибутку;
  - б). виторг повністю відшкодовує витрати;
  - в). витрати відшкодовуються за рахунок прибутку;
  - г). витрати перевищують дохід.

2. *Маржинальний дохід — це:*
  - а) весь дохід виробничого підрозділу;
  - б) різниця між всім доходом і адміністративними витратами та витратами на збут;
  - в) різниця між доходом та змінними витратами.
  - г) змінні витрати

3. *Коефіцієнт маржинального доходу — це відношення:*
  - а) чистого прибутку до маржинального доходу;
  - б) маржинального доходу до постійних витрат;
  - в) маржинального доходу на одиницю продукції до виторгу на одиницю продукції;
  - г) змінних витрат до прибутку.

4. На величину маржинального доходу впливає:

- а) ціна та виробнича собівартість одиниці продукції;
- б) ціна та змінні витрати на одиницю продукції;
- в) ціна та постійні витрати на одиницю продукції;
- г) вартість активів підприємства.

5. Маржинальний дохід, як правило:

- а) більший за прибуток підприємства;
- б) менший за прибуток підприємства;
- в) може бути як більшим, так і меншим за прибуток підприємства)

6. Операційний ліверидж (операційна залежність) визначається відношенням:

- а) постійних витрат до обсягу продажу (доходу);
- б) змінних витрат до постійних;
- в) маржинального прибутку до операційного прибутку;
- г) маржинального прибутку до обсягу продажу;
- д) операційного прибутку до маржинального прибутку.

7. Точка рівноваги досягається, якщо маржинальний дохід дорівнює:

- а) постійним витратам виробничого підрозділу;
- б) постійним витратам виробничого підрозділу плюс постійні загальновиробничі витрати;
- в) постійним витратам всього підприємства;
- д) жоден із наведених варіантів.

8. Постійні витрати поділяють на:

- а). обов'язкові та дискреційні;
- б). прями та непрямі;
- в). адміністративні та витрати на збут;
- г). умовно-постійні та безумовно-постійні;
- д). жоден із наведених варіантів.

9. Критична точка обсягу продажу визначається за формулою:

- а) загальні постійні витрати поділені на загальний маржинальний дохід;
- б) обсяг продажу поділений на коефіцієнт маржинального доходу;
- в) постійні витрати поділені на коефіцієнт маржинального доходу.
- г) постійні витрати поділені на прибуток.

10. У разі збільшення частки постійних витрат у загальній їх сумі операційний ліверидж:

- а) не змінюється;
- б) зростає;
- в) зменшується;
- г) зростає у разі збільшення частки готівкових постійних витрат;
- д) зменшується у разі збільшення частки готівкових постійних витрат.

11. Запас міцності — це різниця:

- а) між фактичними обсягами виробництва і обсягами виробництва у критичній точці;
- б) фактичними обсягами виробництва і прибутком;
- в) фактичними обсягами виробництва і чистим прибутком.

12. Співвідношення змінних і постійних витрат, яке забезпечує більший відсоток зростання прибутку, ніж відповідний відсоток зростання продажів, називають:

- а) операційним важелем;
- б) операційним левереджем;
- в) виробничим левереджем;
- г) усе з наведеного.

13. Як у зарубіжній практиці називають систему калькулювання змінних витрат:

- а) директ-костинг;
- б) абсорбшен-костинг;
- в) стандарт-костинг;
- г) АВС-костинг?

14. Як калькулювання змінних витрат зумовлює відхилення операційного прибутку:

- а) збільшення завжди;
- б) зменшення завжди;
- в) збільшення при певних умовах;
- г) зменшення при певних умовах?

15. Основою аналізу беззбитковості є розподіл витрат на:

- а) прямі та непрямі,
- б) основні та загально виробничі,

- в) змінні та постійні;
- г) вичерпані та невичерпані

Тема 6. Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів

Облік і звітність як елементи контролю витрат. Роль контролю витрат у підтриманні режиму економії. Організаційна побудова системи обліку витрат і руху матеріальних цінностей. Диференціація і повнота обліку регульованих витрат за місцями їх формування. Оснащеність місць витрат засобами обліку безперервних ресурсів (електроенергії, води, пари, газу, стиснутого повітря тощо). Періодичність і форми звітності. Методи контролю витрат. Порівняння фактичних витрат з плановими. Умови порівнянності фактичних і планових витрат за певний період. Необхідність перерахування планових витрат на фактичний обсяг продукції. Особливості контролю рівня витрат за нормативної системи обліку (стандарт-кост). Управління за відхиленнями. Облік та аналіз відхилень фактичних витрат від нормативних за центрами відповідальності. Стимулювання економії ресурсів. Необхідність стимулювання відповідальності. Стимулювання економії ресурсів. Необхідність стимулювання персоналу підприємства щодо економного використання ресурсів і оптимальних витрат. Форми стимулювання залежно від величини економії, яку можна спрямувати на преміювання за зниження витрат.

Запитання для самоперевірки знань

1. Назвіть основні завдання контролю витрат.
2. Які види обліку поєднує в собі система обліку витрат підприємства?
3. З'ясуйте сутність і сферу застосування оперативного обліку.
4. Охарактеризуйте періодичність та форми звітності в управлінні витратами.
5. Які види контролю розрізняють за рівнем аналізу витрат; за технологією контролю витрат?
6. З'ясуйте співвідношення видів контролю за різними класифікаційними ознаками.
7. Назвіть методи контролю витрат.
8. Як здійснюється порівняння фактичних витрат з плановими?
9. Види стандартів.

10. Який порядок розроблення стандартів витрат?
11. У чому полягає сутність механізму управління за відхиленнями?
12. Які основні напрямки зниження витрат?
13. Які форми і джерела матеріального стимулювання зниження рівня витрат?

Тести для самоконтролю знань:

1. Для яких цілей використовують стандартні витрати в системі «стандарт-кост»:

- а) контроль витрат;
- б) оцінка виконання бюджетів;
- в) управління за відхиленнями;
- г) усе з переліченого?

2. Довгострокові стандарти витрат, призначені для вивчення динаміки цін та продуктивності праці, — це:

- а) базисні стандарти;
- б) теоретичні стандарти;
- в) поточні стандарти;
- г) галузеві стандарти.

3. Стандарти витрат, які можуть бути досягнуті за ідеальних умов діяльності, — це:

- а) базисні стандарти;
- б) теоретичні стандарти;
- в) поточні стандарти;
- г) галузеві стандарти.

4. Стандарти витрат, необхідних для виготовлення продукції у плановому періоді за наявних умов діяльності, — це:

- а) базисні стандарти;
- б) теоретичні стандарти;
- в) поточні стандарти;
- г) галузеві стандарти.

5. Який з наведених підрозділів відповідає за розробку стандартів витрачання матеріалів:

- а) технологічний;

- б) постачання;
- в) по роботі з персоналом;
- г) бухгалтерія?

6. До основних завдань контролю витрат належать:

- а) відстежування динаміки факторів витрат;
- б) здійснення регулювальних заходів;
- в) аналіз відхилень у виконанні планових завдань;
- г) правильними є всі попередні відповіді;
- д) правильними є відповіді а), в).

7. Який з наведених підрозділів відповідає за розробку стандартів накладних витрат:

- а) виробничий;
- б) фінансовий;
- в) бухгалтерія;
- г) постачання?

8. За етапами контролю витрат виділяють:

- а) перманентний та періодичний;
- б) завершальний та перманентний;
- в) попередній, поточний та періодичний;
- г) поточний, попередній, завершальний.

9. Що з наведеного включає система обліку і контролю стандартних витрат:

- а) встановлення стандартів витрат;
- б) облік фактичних витрат;
- в) аналіз відхилень фактичних витрат від стандартних;
- г) усе з наведеного?

10. Зниження норми витрати матеріалів сприяє зниженню

- а). інших витрат;
- б). витрат на амортизацію основних виробничих фондів;
- в). матеріальних витрат.
- г). немає правильної відповіді

11. При випередженні темпів росту продуктивності праці порівняно з темпами росту середньої заробітної плати

відбувається:

- а). зниження собівартості одиниці продукції;
- б). збільшення собівартості одиниці продукції;
- в). не змінюється собівартість одиниці продукції.
- г). немає правильної відповіді

12. *Управління за відхиленнями ґрунтується на:*

- а). визначенні й аналізі абсолютно всіх відхилень;
- б). нехтуванні відхиленнями;
- в). визначенні й аналізі тільки значних відхилень від норм.
- г). немає правильної відповіді

13. *Сприятливим відхиленням вважають:*

- а). перевищення норм витрат;
- б). фактичні витрати, менші за нормативні;
- в). перевитрати ресурсів;
- г). економія ресурсів.

14. *Зміна транспортних витрат впливає на величину:*

- а). заробітної плати;
- б). матеріальних витрат;
- в). інших витрат.
- г). немає правильної відповіді

15. *Зниження витрат на матеріали в одиниці продукції відбувається:*

- а). при зменшенні обсягу виробництва;
- б). при збільшенні обсягу виробництва;
- в). при зменшенні норми витрати матеріалів.
- г). немає правильної відповіді

Тема 7. Система та порядок бюджетування та планування

Система та зміст внутрішніх планів. Зовнішній та внутрішній аспекти планування діяльності підприємства. Зміст комплексного плану виробничих підрозділів в залежності від специфіки. Сутність техніко-економічного та оперативно-календарного планування. Принципи і методи розроблення внутрішніх планів. Принципи планування: системності, участі,

оптимальності, гнучкості. Методи планування в залежності від кінцевої мети: послідовне та синхронне планування; нормативний, факторний та динамічно-статистичний; балансовий та матричний; обчислення окремих варіантів та їх порівняння й економіко-математична оптимізація. Нормативна база планування. Норми і нормативи. Система техніко-економічних норм і нормативів використання матеріально-технічних, трудових і грошових ресурсів. Принципи раціональної організації нормативної бази підприємства. Методи розроблення норм і нормативів: розрахунково-аналітичний, дослідно-аналітичний і досвідно-статистичний.

Запитання для самоперевірки знань

1. Що є метою бюджетування?
3. Які стадії охоплює процес бюджетування?
4. Що виступає об'єктом бюджетування?
5. Які існують підходи до організації процесу бюджетування?
6. В яких напрямках здійснюються бюджетування?
7. Що таке генеральний бюджет і які дві групи бюджетів він в себе включає?
8. Назвіть чотири групи видів бюджету, застосовувані у фінансовому плануванні. Для чого потрібні усі ці бюджети?
9. Що включають в себе основні бюджети?

Тести для самоконтролю знань:

1. *Бюджет непрямих матеріалів і непрямой зарплати є :*
  - а) бюджетом загально виробничих витрат;
  - б) бюджетом грошових коштів;
  - в) бюджетом адміністративних витрат;
  - г) зведеним бюджетом;
  - д) бюджетом витрат на збут.
2. *Який із наведених документів містить базову інформацію для планування прямих матеріальних витрат, прямих витрат, прямих витрат на оплату праці та виробничих накладних витрат:*
  - а) бюджетний звіт про прибуток;
  - б) прогноз продажу;
  - в) бюджет виробництва;
  - г) бюджет грошових коштів;

д) бюджет капітальних вкладень.

3. *Бюджет витрат на збут зазвичай не включає витрати:*

- а) на рекламу;
- б) страхування готової продукції;
- в) участь у ярмарках і виставках;
- г) амортизацію виробничого устаткування.

4. *Бюджет грошових коштів розробляється до:*

- а) плану прибутків і збитків;
- б) бюджету капітальних вкладень;
- в) бюджету продажу;
- г) прогнозу бухгалтерського балансу.

5. *Графік очікуваних грошових надходжень складають на підставі бюджету:*

- а) продажів;
- б) закупівель сировини та матеріалів;
- в) фінансових результатів;
- г) бюджетного балансу.

6. *В процесі підготовки оперативного бюджету останнім етапом є підготовка:*

- а) плану прибутків і збитків;
- б) прогнозного бухгалтерського балансу;
- в) бюджету грошових коштів;
- г) жодна відповідь не вірна.

7. *Для розрахунку кількості матеріалів, які необхідно закупити, повинен бути підготовлений:*

- а) бюджет загальновиробничих витрат;
- б) бюджет комерційних витрат;
- в) бюджет виробництва;
- г) бюджет продажу.

8. *План прибутків і збитків повинен бути підготовлений до того, як почнеться розробка:*

- а) бюджету грошових коштів і прогнозованого балансу;
- б) бюджету адміністративних витрат;

- в) бюджету комерційних витрат;
- г) бюджету загальнопромислових витрат.

9. *Непрямі витрати матеріалів і зарплати є складовою бюджету:*

- а) адміністративних витрат;
- б) витрат на збут;
- в) загальнопромислових (накладних) витрат;
- г) виробництва.

10. *Яке з наведених тверджень є помилковим:*

- а) гнучкий бюджет є тотожним статичному;
- б) гнучкий бюджет допомагає підприємству контролювати відхилення накладних витрат;
- в) гнучкий бюджет забезпечує основу для порівняння фактичних витрат з очікуваними;
- г) гнучкий бюджет охоплює інтервал можливих обсягів діяльності підприємства?

11. *Що з наведеного не може бути метою бюджетування:*

- а) визначення доцільності фінансових інвестицій;
- б) створення бази для контролю діяльності та оцінки її результатів;
- в) забезпечення виконання вимог законодавства, контрактів, угод тощо.;
- г) здійснення періодичного планування?

12. *Який з перелічених бюджетів не належить до операційних:*

- а) бюджет продажів;
- б) бюджет коштів;
- в) бюджет собівартості реалізованої продукції;
- г) бюджетний звіт про фінансові результати?

13. *Який з перелічених бюджетів не належить до фінансових:*

- а) бюджет капітальних вкладень;
- б) бюджет коштів;
- в) бюджетний звіт про прибутки та збитки;
- г) бюджетний баланс?

14. *Що з переліченого не можна вважати функцією бюджетного комітету:*

- а) вивчення і схвалення бюджетних оцінок, наданих підрозділами;

- б) складання функціональних бюджетів;
- в) аналіз поданих бюджетів і підготовка рекомендацій керівництву;
- г) визначення бюджетної політики та обмежувальних чинників?

15. Бюджет продажів не може складатися з деталізацією:

- а) за видами продукції;
- б) видами обладнання і устаткування;
- в) географічними зонами, регіонами;
- г) каналами реалізації, покупцями.

Тема 8. Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат

Оптимізація запасів і матеріальних потоків. Роль матеріальних витрат у формуванні вартості продукції і прибутку. Витрати на поставку і зберігання матеріалів на складі, їх залежність від величини та інтервалів поставки. Втрати (неотриманий прибуток) через відволікання коштів у виробничі запаси. Мінімізація витрат на поставку і зберігання матеріалів через визначення оптимальних партій поставки і величини запасів. Методи оцінювання матеріалів у запасах за відпускання їх у виробництво, на продаж та іншого вибуття. Сутність та умови ефективного застосування методів оцінювання: за собівартістю перших надходжень (FIFO), за собівартістю останніх надходжень (LIFO), за середньозваженою і нормативною собівартістю, ідентифікованою собівартістю і ціною продажу. Адаптація операційної системи до зміни її завантаження. Необхідність відповідності структури і режиму роботи операційної системи певному обсягу діяльності. Мінливість ділової активності та потреба адаптації до нового рівня завантаження.

Експлуатаційні витрати як критерій адаптації операційної системи до зміни завантаження. Параметри, форми і механізм адаптації основного устаткування. Обґрунтування форми забезпечення операційної системи устаткуванням. Необхідність придбання устаткування у разі заміни його та розширення обсягу операційної діяльності. Альтернативи придбання устаткування — купівля (за рахунок власних коштів, кредиту), лізинг. Сумарні дисконтовані витрати як критерій вибору форми придбання устаткування. Обчислення поточних (дисконтованих) витрат за

порівнянними альтернативними варіантами. Особливості обчислення лізингових платежів.

Запитання для самоперевірки знань

1. Охарактеризуйте сутність адаптації операційної системи.
2. Назвіть та охарактеризуйте форми адаптації операційної системи.
3. При виконанні яких умов процес адаптації є економічно ефективним, або оптимальним?
4. Яким чином здійснюється розподіл виробництва продукції з мінімальними витратами?
5. Назвіть відомі Вам фінансові альтернативи придбання устаткування.
6. Що являється критерієм вибору оптимальної форми придбання устаткування?
7. Які можливі форми придбання машин та устаткування підприємством?
8. Надайте визначення поняттю «лізинг» та «лізингові платежі».
9. Які Вам відомі обов'язкові складові лізингових платежів?
10. Охарактеризуйте можливі методи нарахування лізингових платежів.
11. Дайте визначення запасам підприємства. Які наслідки надлишкових та надто малих запасів на підприємстві?
12. Назвіть процедури і прийоми управління запасами.
13. Дайте характеристику методу управління запасами за категоріями.
14. Як визначити економічний розмір замовлення?
15. Назвіть та охарактеризуйте методи обліку запасів.
16. Поясніть, як обраний метод оцінки вартості виробничих запасів може впливати на виробничу собівартість, валовий прибуток, податок на прибуток, чистий прибуток та дивідендну політику підприємства.
17. В чому полягає сутність управління дебіторською заборгованістю?
18. З яких елементів складається операційний грошовий цикл?
19. В чому полягає сутність управління кредиторською заборгованістю?

Тести для самоконтролю знань:

1. Що з наведеного належить до релевантних витрат:

- а) майбутні маржинальні витрати;
- б) прирості (диференціальні, інкрементні) витрати;
- в) витрати минулих періодів;
- г) альтернативні (можливі)

2. Які з наведених витрат не належать до диференціальних:

- а) релевантні;
- б) прирості (інкрементні);
- в) витрати минулих періодів;
- г) альтернативні (можливі)

3. Що з наведеного є етапним для аналізу проблеми альтернативного вибору:

- а) визначення проблеми (постановка задачі);
- б) вибір можливих варіантів вирішення проблеми;
- в) вимірювання і оцінка наслідків впровадження кожного варіанта;
- г) усе з наведеного.

4. Рішення про спеціальне замовлення це - :

- а) рішення про одноразовий продаж продукції за ціною, нижчою за звичайну або нижчу за собівартість;
- б) рішення про одноразовий продаж продукції без складання попередньої угоди;
- в) рішення про придбання матеріалів для випуску ексклюзивного виду продукції;
- г) немає правильної відповіді.

5. Що з наведеного може бути прийнято за основу при визначенні релевантної ціни матеріалів:

- а) чиста вартість реалізації;
- б) відновлювальна вартість;
- в) економія внаслідок альтернативного використання;
- г) усе з наведеного.

6. Які з не фінансових показників необхідно взяти до уваги при остаточному прийнятті рішення про спеціальне замовлення:

- а) гарантії якості продукції постачальника;
- б) стабільність цін;

- в) можливі зміни у технології виробництва;
- г) усе з наведеного.

7. Доцільність ліквідації збиткового підрозділу визначається:

- а) порівнянням фінансових результатів окремих підрозділів;
- б) порівнянням рентабельності роботи підрозділів;
- в) порівнянням суми втраченого маржинального доходу із сумою економії витрат;
- г) немає правильної відповіді.

8. За якими з наведених показників оцінюють ефективність альтернативних технологій виробництва:

- а) маржинальний дохід на одиницю продукції;
- б) критичний обсяг реалізації (точка беззбитковості)
- в) очікуваний прибуток при заданому обсязі виробництва;
- г) усі відповіді правильні.

9. При якій кількості обмежень (дефіцитних ресурсів) для оптимізації виробництва застосовують метод ранжування за рівнем маржинального доходу на одиницю виміру обмеженого ресурсу:

- а) одне;
- б) два;
- в) три і більше;
- г) усі відповіді правильні.

10. При якій кількості обмежень (дефіцитних ресурсів) для оптимізації виробництва застосовують методи лінійного програмування:

- а) одне;
- б) два;
- в) три і більше;
- г) усі відповіді правильні.

11. При якій кількості обмежень (дефіцитних ресурсів) для оптимізації виробництва застосовують методи розв'язання системи лінійних рівнянь:

- а) одне;
- б) два;

- в) три і більше;
- г) усі відповіді правильні.

12. Які з подій (явищ) аналізуються з рівня ймовірності:

- а) достовірні;
- б) неможливі;
- в) випадкові;
- г) усе з наведеного.

13. Адаптація устаткування до зміни обсягу виробництва здійснюється з метою:

- а) збільшення обсягу виробництва;
- б) підвищення продуктивності праці;
- в) мінімізації експлуатаційних витрат;
- г) збільшення завантаження устаткування;
- д) скорочення простоїв устаткування.

14. Варіанти поведінки менеджера в умовах невизначеності:

- а) максимакс;
- б) максимін;
- в) мінімакс;
- г) усе з наведеного.

15. Основними складовими лізингових платежів (орендної плати) є:

- а) амортизаційні відрахування та лізинговий дохід (дохід на капітал);
- б) амортизаційні відрахування та експлуатаційні витрати;
- в) амортизаційні відрахування та витрати на ремонт;
- г) витрати на страхування майна та ремонт;
- д) витрати на страхування майна та лізинговий дохід.

4. Завдання для самостійної роботи

4.1 Тематика рефератів

1. Концепція витрат як економічної категорії.
2. Сутність процесу управління витратами.
3. Вплив менеджменту на витрати підприємства.
4. Особливості управління витратами підприємств певного виду

економічної діяльності .

5. Система управління витратами: принципи та функції.
6. Взаємозв'язок теорії виробництва і витрат.
7. Роль і значення управління витратами в умовах ринкової економіки.
8. Місце управління витратами в системі менеджменту підприємств і організацій.
9. Функціональний підхід до формування системи управління витратами.
10. Оцінка ефективності функціонування системи управління витратами.
11. Концепція центрів відповідальності Дж.А.Хіггінса
12. Зворотній зв'язок як показник якості управління
13. Вплив управління на поведінку витрат
14. Коливання витрат та їх функції
15. Особливості обліку та формування витрат у будівництві, сільському господарстві, транспорті, торгівлі.....(на вибір)
16. Шляхи зниження накладних витрат у будівництві.
17. Формування собівартості будівельно-монтажних робіт.
18. Шляхи зниження інших капітальних витрат (робіт) у будівництві.
19. Формування витрат по технічній експлуатації гідромеліоративних систем.
20. Ефективність витрат з поточного та капітального ремонту гідромеліоративних систем.
21. Формування собівартості зрошувальної води та шляхи їх зниження.
22. Формування собівартості м'ясної продукції та шляхи їх зниження.
23. Формування собівартості готельного господарства та шляхи їх зниження.
24. Управління поточними витратами підприємства.
25. Формування витрат у переробному виробництві.
26. Контроль формування собівартості .
27. Процес калькулювання собівартості продукції у поточному виробництві.
28. Особливості калькулювання собівартості продукції та основні напрямки зниження витрат підприємства (на прикладі виду економічної діяльності)

29. Обґрунтування бази розподілу непрямих витрат на підприємствах промисловості.
30. Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів на підприємстві
31. Бюджетне планування і контроль витрат
32. Організація обліку відповідальності за методом „ тариф-година – машина”
33. Формування собівартості продукції при використанні давальницької сировини.
34. Особливості калькулювання за замовленнями та процесами.
35. Формування накладних витрат підприємства.
36. Обґрунтування ставки розподілу непрямих витрат
37. Альтернативні бюджетні системи

4.2. Розрахункова робота

1. **Завдання:** розрахувати калькуляції на виробництво всіх видів продукції промислового підприємства. (Додаток А)

2. **Вихідні дані:**

1. Випуск продукції на плановий рік: виріб № 1 - - 30 000 одиниць, виріб № 2 - - 7 000 одиниць

2. Норми витрат матеріалів і ціна за одиницю матеріалу:

Найменування матеріалів	Одиниця виміру	Ціна за одиницю матеріалу (грн.)	Норма витрат матеріалу на одиницю продукції		Витрати на випуск інших виробів, тис. грн.
			виріб 1	виріб 2	
1	2	3	4	5	6
Прокат чорних металів	кг	6,8	35,0	115,0	635,0
Прокат кольорових металів	кг	10,3	6,0	18,0	592,0
Інші матеріали	грн.	X	15,0	28,0	818,0
Покупні напівфабрикати і вироби	грн.	X	330,0	390,0	482,0

3. Витрати на заробітну плату

Найменування витрат	Витрати на виробництво		
	Одиниці продукції		Інших виробів, тис.грн.
	виріб 1, грн	виріб 2, грн	
Основна заробітна плата	37,2	53,0	703,0
Додаткова заробітна плата (у % до основної зарплати)	10,0	10,0	10,0
ЄСВ, %	22	22	22

4. Виробничий процес проходить послідовно у двох цехах – зварювальних робіт та обробки металу;

витрати цих цехів відповідно становлять 2860 тис.грн. та 3394 тис.грн.

5. Витрати на експлуатацію машин та обладнання становлять 3286,2 тис.грн.

Дані про роботу обладнання

Групи обладнання	Вартість 1 маш-год, грн	Відпрацьовано маш-год		
		Виріб 1	Виріб 2	Інші вироби
фрезерна	12,3	1820	200	620
зварювальна	21,6	3500	169	85
токарна	23,8	5385	390	105

6. На підприємстві окремо виділено енергетичний та ремонтно-механічний цех, які надають послуги основним виробничим цехам

Допоміжні виробництва	Сума цехових витрат, тис.грн	Надання послуг, %			
		Основне виробництво		Допоміжне виробництво	
		зварювальний	Обробки металу	енергоцех	РМЦ
енергоцех	980	25	70	-	5
РМЦ	550	32	60	8	-

7. Підприємством здійснені загальногосподарські витрати в сумі 1350 тис.грн. , позавиробничі витрати - 420 тис.грн.

8. Розподіл непрямих витрат здійснити згідно варіантів (остання цифра порядкового номеру в списку групи – для денної форми,

зайкової книжки – для заочної форми навчання)

№	Види витрат	База розподілу
1	Розподіл цехових витрат	Пропорційно сумі основної заробітної плати
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховим витратам
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Метод прямого розподілу
	Розподіл збутових витрат	Пропорційно обсягу виробництва
2	Розподіл цехових витрат	Пропорційно витратам на експлуатацію машин і обладнання
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховим витратам
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Метод повторного розподілу
	Розподіл збутових витрат	Пропорційно обсягу виробництва
3	Розподіл цехових витрат	Пропорційно сумі витрат на експлуатацію машин і обладнання та на основну заробітну плату виробничих робітників
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховій собівартості
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Система рівнянь
	Розподіл збутових витрат	Кошторисні ставки
4	Розподіл цехових витрат	Пропорційно витратам на експлуатацію машин і обладнання
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховій собівартості
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Метод повторного розподілу
	Розподіл збутових витрат	Пропорційно обсягу виробництва
5	Розподіл цехових витрат	Пропорційно сумі витрат на експлуатацію машин і обладнання та на основну заробітну плату виробничих робітників
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховим витратам
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Метод прямого розподілу
	Розподіл збутових витрат	Кошторисні ставки
6	Розподіл цехових витрат	Пропорційно сумі основної заробітної плати
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховим витратам
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Метод прямого розподілу
	Розподіл збутових витрат	Пропорційно обсягу виробництва

7	Розподіл цехових витрат	Пропорційно витратам на експлуатацію машин і обладнання
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховим витратам
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Метод повторного розподілу
	Розподіл збутових витрат	Пропорційно обсягу виробництва
8	Розподіл цехових витрат	Пропорційно сумі витрат на експлуатацію машин і обладнання та на основну заробітну плату виробничих робітників
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховій собівартості
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Система рівнянь
	Розподіл збутових витрат	Кошторисні ставки
9	Розподіл цехових витрат	Пропорційно витратам на експлуатацію машин і обладнання
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховій собівартості
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Метод повторного розподілу
	Розподіл збутових витрат	Пропорційно обсягу виробництва
10	Розподіл цехових витрат	Пропорційно сумі витрат на експлуатацію машин і обладнання та на основну заробітну плату виробничих робітників
	Розподіл загально-господарських витрат	Пропорційно цеховим витратам
	Розподіл витрат обслуговуючих підрозділів	Метод прямого розподілу
	Розподіл збутових витрат	Кошторисні ставки

9. Визначити всі види собівартості продукції та ціну, яка забезпечить 18 % рентабельність виробництва

10. Таблиці для розрахунків

Таблиця 1 - Розрахунок матеріальних витрат

Найменування матеріалу	Одиниця виміру	Ціна за одиницю матеріалу, грн.	Найменування продукції						Інші вироби (тис. грн.)	Усього витрати (тис. грн.)	
			Виріб № 1			Виріб № 2					
			норма витрат на виріб	витрати на виробництво		норма витрат на виріб	витрати на виробництво				
				одиниці продукції (грн.)	усього випуску (тис.грн.)		одиниці продукції (грн.)	усього випуску (тис.грн.)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Прокат чорних металів	кг										
Прокат кольорових металів	кг										
Інші матеріали	грн.	X	x			X					
Разом	X	X	X			X					
Покупні напівфабрикати і вироби	грн.	X	X			X					

Таблиця 2 - Розрахунок витрат на заробітну плату

Види витрат	Найменування продукції					Усього (тис.грн.) гр. 3 + гр. 5 + гр. 6
	виріб № 1		виріб № 2		Інші вироби (тис.грн.)	
	на одиницю продукції (грн.)	на випуск продукції (тис.грн.)	на одиницю продукції (грн.)	на випуск продукції (тис.грн.)		
1	2	3	4	5	6	7
Основна заробітна плата						
Додаткова заробітна плата						
Разом						
ЄСВ						

Примітка: Витрати на одиницю продукції округляти з точністю до 0,01 грн., на весь випуск продукції — до 0,1 тис.грн.

Таблиця 3- Розподіл загальновиробничих та загальногосподарських витрат між собівартістю окремих видів продукції

Найменування витрат	Всього по підприємству (тис. грн.)	В тому числі за видами продукції				
		виріб № 1		виріб № 2		Інші вироби (тис. грн.)
		на одиницю продукції (грн.)	на випуск продукції (тис. грн.)	на одиницю продукції (грн.)	на випуск продукції (тис. грн.)	
1	2	3	4	5	6	7
Основна заробітна плата						
Витрати на утримання та експлуатацію устаткування						
Загальновиробничі витрати						
Загальногосподарські витрати						

Таблиця 4- Визначення собівартості продукції

Найменування витрат	Витрати по підприємству (тис. грн.)	В тому числі за видами продукції				
		Виріб № 1		Виріб № 2		Інші вироби (тис. грн.)
		на одиницю продукції (грн.)	на випуск за планом (тис. грн.)	на одиницю продукції (грн.)	на випуск за планом (тис. грн.)	
1	2	3	4	5	6	7
Технологічна собівартість						
Внутрішньо виробнича обівартість						
Виробнича собівартість товарної продукції						
Позавиробничі витрати						
Повна собівартість товарної продукції						

Таблиця 5- Розрахунок витрат на 1 грн. товарної продукції

Показники	Одиниця виміру	за звітом за поточний рік (очікуване виконання)
1	2	3
Товарна продукція за оптовими цінами підприємства	тис. грн.	
Повна собівартість товарної продукції	тис. грн.	
Витрати на 1 грн. товарної продукції	грн.	

Примітка: Показники в абсолютному виразі округляти з точністю: на одиницю продукції -- до 0,01 грн., на весь випуск продукції — до 0,1 тис. грн.

5. Методи контролю

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовується оцінювання знань за наступними видами робіт:

- поточне тестування та опитування;
- усне опитування;
- підсумкове тестування з кожного змістового модуля;
- перевірка виконаних практичних завдань;
- підготовка та презентація реферату, міні лекції;
- підготовка до видання наукових статей, тез для участі в конференціях.

Індивідуальна робота є обов'язковим елементом модуля і виконується обов'язково в часових рамках вивчення певного модуля.

Усі форми контролю включені до 100-бальної шкали оцінювання.

1. Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних заняттях та консультаціях, розрахунково-графічна робота, результати самостійної роботи студентів) проводиться за наступними критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0 % – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві

помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

2. Ситуаційні вправи, конкретні ситуації та інші завдання творчого характеру (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% – завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Приклад екзаменаційного білета

1. Практична частина:

Розв'яжіть задачу та прокоментуйте отримані результати

За кожну правильну відповідь нараховується 5 балів

Задача 1.1. Визначити обсяг продажу продукції, при якому буде забезпечуватись беззбитковість підприємства, ...

Задача 1.2. Розподілити витрати між видами продукції.....

Задача 1.3. Визначити економію витрат за рахунок поліпшення використання основних виробничих фондів.....

2. Теоретична частина:

2.1. Докладно розкрийте питання:(0-10 балів)

Економічна суть класифікації витрат .....

2.2. Пропонуємо визначити правильні відповіді на наступні тестові питання. За кожну правильну відповідь нараховується 1бал.

1. Що з наведеного включає система обліку і контролю стандартних витрат:

- а) встановлення стандартів витрат;
- б) облік фактичних витрат;
- в) аналіз відхилень фактичних витрат від стандартних;
- г) усе з наведеного?

.....
15. Зниження норми витрати матеріалів сприяє зниженню

- а). інших витрат;

- б). витрат на амортизацію основних виробничих фондів;
- в). матеріальних витрат.
- г). немає правильної відповіді

Розподіл балів, які отримують студенти

Екзамен

Поточне тестування та самостійна робота								Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль № 1				Змістовий модуль № 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	40	100
5	13	9	13	7	7	7	9		

T1, T2... T8 — теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою
	для екзамену та курсової роботи
90–100	відмінно
82–89	добре
74–81	задовільно
64–73	
60–63	
35–59	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. Рекомендована література

Базова

- Грещак М.Г. Управління витратами: Навч. - метод. посібник / М.Г. Грещак, О.С. Коцюба. - Київ: КНЕУ, 2002. - 131 с.
- Турило А.М., Кравчук Ю.Б., Турило А.А. Управління витратами підприємства: Навч. посіб. - Київ: ЦНЛ, 2006. - 120 с.
- Цал - Цалко Ю.С. Витрати підприємства: Навч. посібник. - Київ: ЦУЛ, 2002. - 656 с.

Допоміжна

- Атамас П.Й. Управлінський облік: Навч. посібник. - Київ: ЦНЛ, 2006. - 440 с. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський

управлінський облік : Навч. посібник/Ф.Ф.Бутинець,
Л.В.Чижевська, Н.В.Герасимчук.-Житомир:ЖИТІ,2000. - 448 с.

3. Голов С.Ф.Управлінський облік:Підручник.-
Київ:Лібра,2003. - 704 с

4. Корецький М. Х., Дацій Н. В., Пельтек Л. В.Управлінський
облік:Навч. посібник. - Київ:ЦУЛ,2007. - 296с

5. Кузьмін О.Є., Дідик А.М., Когут У.І., Мельник О.Г.
Проблеми та теоретико-методичні засади управління витратами на
машинобудівних підприємствах:Монографія. - Львів,2009. - 324с.

6. Лишиленко О.В.Бухгалтерський управлінський облік:Навч.
посібник. - Київ:ЦНЛ,2006. - 254с.

7. Нападовська Л.В.Управлінський облік:Монографія. -
Дніпропетровськ: Наука і освіта,2000. - 450с.

8. Нападовська Л.В.Управлінський облік:Підручник. -
Київ:Книга,2004. - 541с.

9. Управление затратами на предприятии:Учебник. - Санкт-
Петербург:Бизнес-Пресса,2000. - 277с.

10. Фаріон І.Д., Писаренко Т.М.Управлінський
облік:Підручник/За ред. докт. економ. наук, проф. І.Д. Фаріона. -
Тернопіль:ТНЕУ,2009. - 850с.

Інформаційні ресурси

1. Кабінет Міністрів України / [Електронний ресурс]. – Режим
доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>

2. Законодавство України / [Електронний ресурс]. – Режим
доступу : <http://www.rada.kiev.ua/>

3. Державний комітет статистики України / [Електронний
ресурс]. – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського / [Електронний
ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>

5. Обласна наукова бібліотека (м. Рівне, майдан Короленка, 6) /
[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.libr.rv.ua/>

6. Рівненська централізована бібліотечна система (м. Рівне,
вул. Київська, 44) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://cbs.rv.ua/>

7. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака,
75) / [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://nuwm.edu.ua/naukova-biblioteka> (інформаційні ресурси у
цифровому репозиторії).

КАЛЬКУЛЯЦІЯ

на (за) _____ 20__ рік
(період)

повне найменування продукції (виробу)

Діюча оптова ціна _____ грн. Валовий випуск _____
Договірна (відпускна) ціна _____ грн. Товарний випуск _____

Калькуляційна одиниця _____

Шифр рядка	Найменування статей калькуляції	Одиниця виміру	За звітним на 20__ рік				
			На випуск			На одиницю	
			Кількість	Ціна (грн., коп.)	Сума (грн., коп.)	Кількість	Сума (грн., коп.)
1	2	3	4	5	6	7	8
01	Сировина та матеріали						
02	Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств та організацій						
03	Паливо й енергія на технологічні цілі						
04	Зворотні відходи (вираховуються)						
05	Основна заробітна плата робітників						
06	Додаткова заробітна плата						
07	Відрахування на соціальне страхування						
08	Витрати на утримання та експлуатацію устаткування						
09	Загальновиробничі витрати						
10	Втрати від браку						
11	Інші виробничі витрати						
12	Попутна продукція (вираховується)						
13	Адміністративні витрати						
14	Виробнича собівартість						
15	Витрати на збут						
16	Повна собівартість продукції						
	Прибуток						
17	ПДВ						
18	Відпускна ціна сума рядків						